

körül kirajzolódó recepciós folyamatok leírása. Ungvárnémeti esetében ennek a kérdéskörnek az exponálása önmagában is jelentős volna, ugyanis a kortársi olvasatok alaposan megosztották Kazinczy táborát: míg a széphalmi mester lelkesen üdvözölte táborában a sokra hivatott fiatal poétát, addig Kölcsey Ferenc, Szemere Pál, Horvát István és Döbrentei Gábor – miként a széphalmi vezér levelezéséből ez kiolvasható – fanyalogtak az erős grammatikus hajlam és a száraz költemények miatt. Tóth Sándor fontos megállapításokat tesz a már említett, Terhes Sámuellel folytatott polémiára vonatkozóan is; csak sajnálni lehet, hogy ezek az értékes megjegyzések a köteteket feltáró részekbe kerültek. Terhessel a verselési kérdésekben vívott csatájukban Ungvárnémeti nem a rímek ellen-sége, hanem a semmitmondó kádenciás költemények ellen szól. A *poeta natus* és a *poeta doctus* fogalmának elválasztása, a *sensus communis* elméletének szerepe a vitában, a nemzeti tárgyú művek fontosságának a hangsúlyozása, a perlekedők Florián-fordításai, a régiek és újak vitájának kérdésköre stb. Trencsényi-Waldapfel Im-

re 1930-ban napvilágot látott tanulmánya után – amely kizárólag a pamfletek egyikeivel (nevezetesen a *Tükröcskével*), illetve a *Nárcisz* dráma körül felgyűjthető bírálatokkal foglalkozik – önálló fejezetben történő feldolgozást is megérdemelt volna.

Mindazonáltal a neoklasszika korszakának értelmezésében és az Ungvárnémeti-életmű további feltárásában megkerülhetetlen lesz Tóth Sándor Attila alapos anyagismeret, jó filológiai és műelemzési készség jellemezte monográfiája. A könyv megjelenése felett érzett öröm után már csupán az újrafelfedező Weöres Sándor óhaját (*Egyedül mindenkivel: Weöres Sándor beszélgetései, nyilatkozatai, vallomásai*, s. a. r., szerk. DOMOKOS Mátyás, Bp., Szépirodalmi, 1993, 53) ismételhetjük el újra: Ungvárnémeti Tóth László „Kölcsey kortársa volt, költészetében sok problémát vetett fel, gazdag életművet hagyott hátra, holott harminckét éves korában halt meg. Érdemes is lenne ezzel a töredékes életművel többet foglalkozni, kiadni belőle azt, ami maradandó.”

Merényi Annamária

LŐRINCZY HUBA: VILÁGKÉP ÉS REGÉNYVILÁG. ÚJABB MÁRAI-TANULMÁNYOK

Szombathely, Savaria University Press, 2002, 246 l. (Isis-könyvek).

Lőrinczy Huba irodalomtörténeti érdeklődésének középpontjában kezdettől fogva a huszadik századi magyar próza polgárinak nevezett válfaja áll. Török Gyula, majd Ambrus Zoltán tanulmányozása után szinte törvényszerűnek tűnik fel, hogy a kilencvenes évek elején rátalált Márai Sándorra, s azóta makacs következetességgel és tiszteletreméltó elkötele-

zettséggel munkálkodik a Márai életmű feltárásán, értékelésén, pontosabban újra-értékelésén. A „...személyiségnek lenni a legtöbb...” (1993) című kötet tanulmányai, *A magyar Buddenbrook ház* (1997), az *Ambrustól Máraihoz* (1997) című kötet és a *Búcsú egy kultúrától* című, *A Garrenek művét elemző tanulmány* (1998) után a *Világkép és regényvilág* című kötet

(2002) Lőrinczy újabb kutatásairól ad számot. A kötet tanulmányai a kevésbé ismert és elismert Márai-műveket taglalják, azokat, amelyek – a szerző szerint – „a szakmai és a hozzá idomuló közvélekedés szerint nem az *oeuvre* sugárzó magjához, hanem külső(bb), fél- avagy teljes árnyékba borult övezeteihez tartoznak, s amelyek sorsa ezért a nem is mindig tapintatos mellőztetés.” A szerző nem titkolt célja, hogy a mellőzött, homályban maradt művek újraolvasása és értékelése során módosítsa, illetve megváltoztassa a jelenlegi kánont, azaz, hogy az arra érdemesnek talált műveket kiemelje a félig-elfeledettség állapotából. A szerző törekvése már csak azért is méltánylandó, mert ha nem is a legjobb művekről van szó, a figyelmet mindenképpen megérdemlik, egyrészt, mert mint kiérleletlenségükben is izgalmas formakísérletek, a magyar próza alakulástörténetének nem elhanyagolható dokumentumai; másrészt, mert elemzésük fontos szempontokkal és adalékokkal szolgálhat az életmű egészének megértéséhez és teljesebb áttekintéséhez. Az expresszionista hangütésű, freudi ihletésű *A mézsáros*, a naplóformával kísérletező *Bébi, vagy az első szerelem*, a különböző narratív módszereket alkalmazó *A nővér* vagy a meghatározhatatlan műfajú, ironikus traktátus, a *Szegények iskolája* – a sort folytathatnánk – nemcsak poétikai és műfajttörténeti, hanem eszmetörténeti szempontból is tanulságosak az irodalomtörténész számára.

A szerző nem elsősorban prózapoétikai sajátosságok felől közelít az elemzett művekhez, hanem az azokból körvonalazódó világkép s a művek gondolati struktúrája érdekli. Az ilyenfajta megközelítésre feltétlenül feljogosít a Márai-próza erős gon-

dolatisága, az író filozofáló, moralizáló hajlama. Lőrinczy rendkívül alapos és pontos filológiai apparátust mozgat az olvasatából kibontakozó „regényvilág” és „világkép” felrajzolásához. Többször is hangsúlyozza, hogy a Márai-életművet egységes egésként látja: „Nem először hangoztatjuk: a Márai-*oeuvre* oly egész, amely – függetlenül a műnemtől és a műfajtól – mindig az író tartósan foglalkoztató témák, kérdések, gondolatok körül örvénylik” – írja a *Szabadulás* című regény elemzésében. Tanulmányaiban ezért is figyel annyira intenzíven az egyes művek kapcsolódási pontjaira, belső összefüggéseire. Filológiai igen gyümölcsözőnek bizonyul a szerző törekvése, amely a Márai-szövegek motivikus hálózatának, prózapoétikai párhuzamosságainak és tematikai-gondolati megfeleléseinek feltárására irányul.

Nem kevésbé fontos helyet kap a tanulmányokban a művek keletkezési körülményeinek és recepciójának elemzése: Lőrinczy aprólékos részletezettséggel tárja fel az életrajzi vonatkozásokat és a feltételezett irodalmi, illetve eszmetörténeti hatásokat egyaránt. A szerző preconcepciója, mely az életművet organikus egésként kezeli, kiterjed a szövegek mögött álló írói szubjektumra is, arra az önéletrajzi „én”-re, amely elsősorban a naplóból rekonstruálható, s amely fontos referencia-bázis a szerző megközelítésehez.

Mivel Lőrinczy a kötet elemzéseit „perújrafelvételnek” is szánta, nem csoda, hogy a fogadtatást ismertető szövegrészek erősen polemikus jellegűek. A szerző elsősorban a művek értékeire figyel, s a kritikusabb vagy egyértelműen elutasító értékelésekkel szívesen száll vitába. E polemikiákból is nyilvánvaló a szerző szemé-

lyes elkötelezettsége az életmű iránt, s ez az elkötelezettség olykor elfogult megállapításokhoz, következtetésekhez vezet. Bármennyire szellemes, mély értelmű és sokrétű mű például a *Szegények iskolája*, melynek Lőrinczy kimerítő, invenciózus elemzését adja, konklúziói – véleményem szerint – túldimenzionálják a mű jelentőségét. Vitatható, hogy e munka „felől kell megközelítenünk és vizsgálnunk Márai többi művét, hiszen az e könyvben körvonalazott szemlélet sugárzik ki belőlük”.

A kötet számos elemzésében a pszichológiai nézőpont dominál. Adódik ez abból is, hogy Márai eszméit, gondolatait, filozófiai, morális nézeteit – lévén szó regényekről, és nem értekezésekről – fiktív hősök, regényfigurák közvetítik, olykor direkt módon, épp csak a fikció külső, formális kereteit tartva fenn. Lőrinczy nagy figyelmet szentel a regényhősök személyiségének, gondolatvilágának, nemkülönben a Márai és alakjai közti „viszony” meghatározásának, azaz, hogy az adott szereplő mennyiben tekinthető az író alakmásának vagy szócsövének. Ez a beleérző, beleélő kritikus attitűd egyrészt a művek mélyebb megértését, elsajátítását teszi lehetővé, másrészt veszélyeket is rejt: a művel, illetve annak létrehozójával való azonosulás bizonyos esetekben oda vezethet, hogy az elemző megérti, magyarázza és elfogadja a „regényvilágot”, de azon belül maradván lemond a tágabb értelmezési horizont kínálta szempontokról. Ritkán, de előfordul ez a szerzővel is. Így *A nővér* című regény elemzése során, amikor az író által „titok”-ként, csodaként elkönyvelt jelenségekkel kapcsolatban ezt írja: „főlöszleges nevet keresnünk annak, aminek nincs

pontos neve, fogalmivá tennünk azt, ami nem egészen fogalmi.”

Lőrinczy Huba pontos, árnyalt és választékos nyelven fogalmaz. Stílusa egyéni, amennyiben nem riad vissza az ünnepélyesebb, emelkedettebb kifejezésektől és stílusfordulatoktól sem. Ennek ellenére értekező prózája élőbeszédszerű, pontosabban: a hangzó beszéd, az előadott szöveg stílusát idézi fel. Ezt a hatást erősítik a szerző gyakori önkomentárjai, metaszövegei, nemes, olykor archaikus retorikája. Ugyancsak a tanár, a tudást áthagyományozni kívánó szerző alkatából fakad a részletező pontosság, az érvelések bőséges adatolása is. Lőrinczy Huba, akár csak Márai, írásaival tanítani, nevelni akar, tudását, széleskörű erudícióját, irodalomtörténeti tapasztalatait és felismeréseit meg akarja osztani az olvasóval.

A kötet tanulmányaiból és a szerző korábbi munkáiból már határozottan körvonalazódik az az átfogó Márai-kép, mely nyilván egy nagy, monografikus feldolgozásban fog testet ölteni. A művek folyamatos újraolvasása és értékelése, valamint a hangsúlyok áthelyezése azért is fontos lehet, mert a Márai-életmű, meglehetősen hosszú magyarországi tetszhalála után, egyre szélesebb körökben hódít, s az új kiadások révén egyre nagyobb hányada lesz hozzáférhető. Az interpretálóknak a recepció váratlan jelenségeivel kell szembenéznük; ilyen például *A gyertyák csonkig égnék* hatalmas külföldi sikere. Mind ezen folyamatokban Lőrinczy Huba munkálkodása, melynek egyik szép dokumentuma ez a kötet is, fontos és megkerülhetetlen.

Erdődy Edit